

K OSMDESÁTINÁM PROFESORKY ZDENY PALKOVÉ

Profesorku fonetiky Zdeny Palkovou (*1938 Olomouc) jistě není třeba zdlouhavě představovat. Všechny tituly (prof., PhDr., CSc.) získala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, se kterou je její život spjat přes více než šedesát let, počítáme-li i raná studijní léta 1956–1961 na oboru čeština-němčina. Od té doby je součástí týmu pracovníků ve Fonetickém ústavu (FÚ). V r. 2015 jí byl udělen čestný titul emeritního profesora Univerzity Karlovy. Bohatou přednáškovou a výzkumnou činností si přirozeně vydobyla místo v rámci odborného publika, avšak svým neobvykle aktivním nasazením při aplikaci fonetiky na řečovou praxi pronikla do povědomí i širší české veřejnosti.

Zdena Palková se k fonetice dostala vlastně shodou okolností, jak odhaluje v nedávném knižním rozhovoru.¹ Bytostně literární teoretička, diplomovou práci chtěla psát o rytmickém uspořádání Vančurovy prózy. Po odmítnutí tématu na katedře české literatury se jí však ujal fonetik Milan Romportl a detailnější poznání fonetické problematiky s tím spojené v ní prohloubilo zájem o mluvenou řeč a podnítilo změnu odborného zaměření. Ke konci studia již působila jako pomocná vědecká síla u profesora Bohuslava Hály. Když se pak v ústavu uvolnilo asistentské místo, bohemistka Zdena Palková příliš neváhala a stala se fonetičkou. Bohemistický základ se však z jejího zkoumání nikdy nevytratil.

Více než půlstoletí strávené ve Fonetickém ústavu jubilentce poskytlo široké spektrum vzpomínek. Šedesátá léta byla obdobím uvolněnosti, které vyvrcholilo v r. 1967 pořádáním VI. mezinárodního kongresu fonetických věd. Tato prestižní a pořadatelsky velmi náročná akce si ze strany pražského fonetického pracoviště vyžádala ohromné profesní i osobní nasazení. Byla to také příležitost navázat či upevnit kontakty se zahraničními badateli, kterých se do Prahy sjelo více než čtyři sta. Přestože možnosti vycestování následně s příchodem normalizace poklesly, zahraniční kontakty úplně nevyhasly. Zdena Palková navštěvovala zejména východní a později západní Německo. Při rekonstrukci oboru a pracoviště po sametové revoluci pak byla pomoc sprátených pracovišť velmi vítaná. FÚ totiž během normalizačního dvacetiletí personálně i materiálně stagnoval. Nebylo možné nabírat nové zaměstnance, nebyla dostupná odborná literatura, o propadu finančního zázemí v porovnání s meziválečným obdobím rozkvětu ústavu ani nemluvě.² Teprve pád železné opony přinesl novou naději. Když se na komisi pro vědu, již byla Zdena Palková členem, začalo hovořit o rehabilitaci některých ústavů, Katedra lingvistiky a fonetiky byla první, kdo o vytvoření ústavu projevil zájem. Obnovený, plně autonomní Fonetický ústav vznikl v roce 1993.

Pracoviště je jedna věc, obor druhá. I kdyby o to Zdena Palková po maturitě stála, fonetiku by v tomto smyslu stejně studovat nemohla. Obor fonetika existoval do

1 Chromý, J. — Lehečková, E. (eds., 2009): *Rozhovory s českými lingvisty II*. Praha: Akropolis, s. 199–244. Rozhovor vedli Radek Skarnitzl a Luboš Veselý a obsahuje výběrový soupis prací Zdeny Palkové.

2 Blíže viz knižní rozhovor se Z. P. a článek Volín, J. (2014): Speech sound structure studies in Prague: Differences in approaches and conflicts between methods. *La Linguistique*, 50, s. 83–100.

r. 1953, neboť následně byl zrušen v rámci reorganizace fakulty, kdy byly ponechány vlastně jen pedagogické obory konkrétních jazyků. Prvním soustavným kurzem nově nastoupivší asistentky ve Fonetickém ústavu tak byla fonetika češtiny pro cizince. Zdena Palková tento kurz vedla s různými přestávkami až donedávna a pro své studenty sepsala několik učebnic. Postupně od kolegů přebírala, popř. vybudovala další kurzy (základy fonologie, prozodie, jevištní řeč, zvuková stránka verše). Mladší generace studentů z řad bohemistů, fonetiků či lingvistů si profesorku Palkovou budou pamatovat rovněž v souvislosti s knihou *Fonetika a fonologie češtiny* (1994), která představovala první ucelený popis jak fonetické, tak fonologické stránky řeči.

Profesorce Palkové jsme velmi vděční za lví podíl na znovuoživení fonetiky jako studijního oboru. Jak jsme již naznačili, v 60. až 80. letech fungoval FÚ především jako servisní pracoviště pro jiné obory: zajišťoval výuku fonetiky pro bohemisty, anglisty, germanisty, cizince... To bylo dlouhodobě neudržitelné. Také zásluhou Zdeny Palkové se v polistopadové éře podařilo prosadit zavedení nového pregraduálního oboru *fonetika-lingvistika* (od školního roku 1989/1990) a posléze — když již zastávala funkci ředitelky FÚ — oboru *fonetika* (od školního roku 2002/2003). Univerzita Karlova je tak nyní jedinou institucí v ČR, která studium tohoto oboru nabízí, a to na úrovni bakalářské, magisterské i doktorské. Zdena Palková byla po dlouhou dobu rovněž garantkou doktorského studia fonetiky, členkou stálé pracovní skupiny Akreditační komise ČR „Filologie a literární vědy“ a členkou Vědecké rady FF UK. V neposlední řadě je třeba vyzdvihnout, že ve funkci proděkanky pro studium, již zastávala v letech 1991–1993, se Zdeně Palkové podařilo uřídit celý proces reorganizace studia na FF UK do moderního pojetí. Její vliv na podobu studia (a to nejen fonetiky) je de facto nedocenitelný.

Nezůstáváme však pouze u akademické práce. V 70. a 80. letech například spolupracovala s Československým rozhlasem, zejména se sportovní redakcí. Na pravidelných schůzkách, kterých bylo i deset do roka, probírala s moderátory slabá a silná místa jejich řečových projevů. Druhou takovou oblast představuje fonetická spolupráce s pražskými divadly. Jméno Zdeny Palkové nalezneme na programech inscenací uváděných v Národním divadle, kde působí od r. 1986 (předtím spolupracovala s Divadlem Na Zábradlí). Doposud se podílela na neuvěřitelných 195 inscenacích! Zdenu Palkovou si režiséři rádi zvou, neboť dokáže řečový projev herců výborně zanalyzovat a své závěry efektivně předat. O teorii i praxi jevištní řeči také publikovala řadu textů, ve kterých se snaží upozorňovat na specifickou mluvní situaci na jevišti a na charakteristiku herecké mluvy. Je si mimo jiné vědoma skutečnosti, že řeč představuje jen jednu složku jevištního díla, které divák vnímá jako strukturovaný celek, z čehož plyne řada důsledků pro pojetí hereckého projevu. Kromě toho přednášela studentům divadelní vědy a vede již zmíněné semináře jevištní řeči. S problematikou rozhlasu a divadla souvisí samozřejmě kultura řeči a otázka spisovného standardu, ke které se také pravidelně vyjadřuje.

Pokud bychom měli najít nějaký jednotící prvek ve výzkumné činnosti jubilantky, nejpřesnější by bylo jmenovat téma vztahu mezi textem a jeho zvukovou realizací. Tímto začínala (vzpomeňme na diplomovou práci zkoumající rytmické prostředky *Markéty Lazarové*), a u tohoto tématu zůstala v různých podobách dodnes (vrátíme-li se k jevištní řeči, herectví je do velké míry o tom, jak přesvědčivě zhmotnit scénář).

I na první pohled nesouvisející oblast syntézy češtiny, které se profesorka Palková rovněž nevyhýbala, je vlastně o vztahu textu a řeči (*text-to-speech synthesis*). Při zkoumání jevů souvislé řeči se nejvíce věnuje jejím melodickým a rytmickým aspektům.

Závěrem vyslovme jedno přání. Zdena Palková na sebe v knižním rozhovoru mimo jiné prozradila, že již několik let pracuje na knížce o jevištní řeči. Pro fonetiku, divadelní vědu, herce i širší publikum by bylo velikým přínosem, kdyby se jí tuto práci, v níž by využila své bohaté a především unikátní zkušenosti, podařilo dokončit. Dovoluji si oportunisticky navrhnout možný název, který dosti okatě slibuje vydání knihy během následujících pěti premiér: „Řeč na jevišti aneb Co mě naučilo 200 inscenací v Národním divadle“. I kdyby k tomu nedošlo, přejeme s kolegy jubilantce pevné zdraví a mnoho zdarů a radosti v pracovním i osobním životě. Důvodů k vděku máme požehnaně.

Pavel Šturm | Fonetický ústav, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy | nám. Jana Palacha 2, 116 38
Praha 1
ORCID ID: 0000-0001-5521-029X
pavel.sturm@ff.cuni.cz

